

Al jaren houdt Jacob Westendorp zich bezig met allerlei aspecten van de geschiedenis van de Valthermond. Ook in dit seizoen wil hij u weer een aantal oude tot zeer oude feiten uit de historie, overleveringen, spook- en volksverhalen doorgeven, die in de Valtherven en of later in de Valthermond en omgeving speelden. De verhalen spelen globaal tussen 1600 en 1900.

Sunt Steffen

Volgens een legende ging Sint Stephanus, eerste diaken en martelaar, bij de boeren langs om de dieren te zegenen (Steffenen). Hij werd de schutpatroon van de armen, het vee – in het bijzonder de paarden – en de ruiters. Zijn naamdag is 26 december en valt dus op tweede kerstdag. In katholieke streken heiligde de pastoor op deze dag een bundel hooi. Daarmee gingen de (arme) kinderen 's morgens, onder het zingen van een Sunt Steffen-rijmlied, langs de boerderijen en gaven een pluk hooi aan het vee. De boerinnen beloonden de gezongen heilwens met een flinke plak stoet, dik met boter besmeerd. Door dit gebruik zou het vee gezegend zijn.

Twee gebruiken

Hoewel het vanouds een katholiek gebruik was, bleef het ook bestaan nadat het protestantisme was doorgevoerd. Het bleef in meer of mindere mate tot het begin van de twintigste eeuw voortbestaan. Hier, in de Valthermond en Zandberg, zijn twee oude gebruiken in verband met Sunt Steffen bekend: het Steffenlopen, in de volksmond 'Kou-steffen' genaamd, en het Steffenrijden. Beide gebruiken werden zeker tot in de jaren tachtig van de negentiende eeuw hier ter plaatse in stand gehouden. Hoewel het vieren van Sunt Steffen halverwege de negentiende eeuw al vrijwel was verdwenen, werd in de grensregio's door de katholieke gemeenschappen, merendeels van Duitse oorsprong, zoals in Zandberg – waar in 1843 een kerk werd gebouwd – het Steffenen nog enige tijd nieuw leven ingeblazen.

Volgens overlevering zou na de kerkdienst van tweede kerstdag de eerste jaren een hopper hooi vóór de kerk zijn gezegend en konden de kinderen met plukken gezegend hooi op pad om te Steffenen. Ook de paarden, waarmee het Steffenrijden plaatsvond, ontvingen 's middags de zegen van meneer pastoor. Deze Steffengebruiken werden ook wel door de andere bewoners overgenomen en meegevierd. Dat gold dan vooral het Steffenlopen voor de kinderen.

Plezierdag

Na de eerste kerstdag, die ingetogen en in huiselijke kring werd gevierd, met als hoogtepunt de kerkgang, was tweede kerstdag, Sunt Steffen, rumoeriger en meer een uitgaans- en plezierdag. Het Steffenlopen en Steffenrijden waren voor de kinderen en jonge mannen hoogtepunten, waarnaar dagen van tevoren werd uitgezien; ook vele jonge meiden zagen verlangend naar deze dag uit. Het Steffenlopen, Kou-steffen, vond 's morgens plaats. De jonge arbeiderskinderen gingen, met flink wat hooi in de zakken gepropt, op pad naar de boerenhoeven in de buurt, waar men in de stal het vee een pluk hooi gaf. Onderwijl zongen ze een Steffen-lied, zoals:

*'Sunt Steffen is gekomen, hardgelopen
naar de stal en duur verkopen,
honderd gulden voor de koe
en een dik plak stoede toe.*

*Dat mag ik en dat mag elk,
Dan geeft de koe veel boter en melk.'*

De boerin had er uiteraard al op gerekend en had een grote schaal of mand vol flinke plakken rijkelijk met boter besmeerde stoet voor de kinderen klaarstaan. Gretig nam elk kind een plak van de schaal en bedankte de boerin uitgebreid, waarna de kinderen glunderend weer verder gingen naar een volgende boerderij.

Dit Steffenen werd door de boeren zeer gewaardeerd. Wie zou een (arm) kind op kerstmorgen geen plezier willen doen, temeer waar je door de heilwens van de kinderen op zegen mocht hopen!

Steffenrijden

De oudere boerenzonen en jonge knechten hadden 's middags hun plezier, want dan gingen ze Steffenrijden. De jonge mannen gingen na het middagmaal hun paarden opsieren met papieren linten, bloemen en strikken. De paarden werden zonder zadel, enkel met een dek op de rug, bereden. Men kwam in groepjes voor een café in de buurt bij elkaar. Voordat in volle vaart door de omgeving zou worden gereden, kregen de ruiters, te paard gezeten, van de kroegbaas – die daartoe met een kruik jenever naar buiten was gekomen – een borrel aangeboden. De jongemannen hadden daarvoor thuis al een borrelglas in een van de zakken van hun jas gestoken.

Na de borrel achterover te hebben geslagen, kreeg het paard een klap op de kont en ging het, deels in wilde vaart, door de omgeving. Op verscheidene plaatsen werd halt gehouden bij een op de route liggend café, waar de uitbater al gereed stond met de fles. Dit rijden door de winterse omgeving kan worden gezien als een soort vruchtbaarheidsritueel voor het gewas van het komende jaar.

De meisjes

Terwijl de jonge mannen zo rondtrokken, liepen de jonge meisjes gearmd en in rijen langs de straat. Velen keken verwachtingsvol naar de ruiters uit, in de hoop door een van de jongemannen te worden opgepikt en daarop met hem Sunt Steffenavond te houden. In vele plaatselijke cafés werden op tweede kerstdag dansavonden gehouden en menige verkering is op Steffenavond aangeknoopt. Er ontstonden vaak ook vechtpartijen om een meisje; vooral overvloedig drankgebruik zorgde voor rivaliteit tussen de jonge mannen. De kerstgedachte was dan ver te zoeken.

Eind negentiende eeuw werden de Steffenavonden meer en meer vervangen door toneeluitvoeringen van de in die tijd sterk opkomende toneelgezelschappen.